

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi toimeentulosta annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi toimeentulotuesta annettua lakia siten, että jätetään kokeilua, jossa osa ansiotuloista jätetään ottamatta huomioon tukea myönnettäessä. Ehdotuksen mukaan huomioon ottamatta jätettäisiin 20 prosenttia toimeentulotukea hakevan henkilön tai perheen ansiotuloista, kuitenkin enintään 100 euroa kuukaudessa.

Esitys liittyy valtion vuoden 2005 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä huhtikuuta 2005. Säännöstä, jolla rajoitetaan henkilön tai perheen ansiotulojen huomioon ottamista, on tarkoitus soveltaa väliaikaisesti vuoden 2006 loppuun.

PERUSTELUT

1. Nykytila

Toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997), jäljempänä toimeentulotukilaki, mukaan toimeentulotuen tarkoituksena on turvata henkilön ja perheen toimeentulo ja edistää itsenäistä selviytymistä.

Toimeentulotuen määrä on laissa määriteltyjen menojen sekä käytettävissä olevien tulojen ja varojen erotus. Käytännössä tuen myöntäminen perustuu yleensä toimeentulotukilaskelmaan. Laskelmassa selvitetään tuen hakijan toimeentulotukeen oikeuttavat menot sekä käytettävissä olevat tulot ja varat. Jos tukeen oikeuttavat menot ovat suuremmat kuin käytettävissä olevat tulot ja varat, suoritetaan erotus toimeentulotukena.

Toimeentulotuessa huomioon otettavista tuloista säädetään lain 11 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan tuloina otetaan huomioon henkilön ja perheenjäsenten käytettävissä

olevat tulot. Pykälän 2 momentissa säädetään niin sanotuista etuoikeutetuista tuloista eli tuloista, joita ei oteta huomioon tukea myönnettäessä. Näitä ovat muun muassa vähäisiksi katsottavat avustukset ja ansiotulot, tulot siltä osin kuin ne vastaavat työmatkamenoja ja muut työssäkäynnistä aiheutuvat menot sekä eräät kulukorvauksen luonteiset sosiaaliturvaetuudet (esimerkiksi äitiysavustus, eläkkeensaajan hoitotuki, vammaistuki ja lapsen hoitotuki) sekä alle 18-vuotiaan lapsen säännölliset tulot siltä osin kuin ne ylittävät hänen osaltaan toimeentulotukeen oikeuttavat menot. Pykälän 2 momentin 3 kohdan mukaan etuoikeutettuna tulona ei myöskään oteta huomioon kunnan harkitsemaa osaa ansio- tai yrittäjätuloista, joiden hankkimisen voidaan katsoa edistävän tuen saajan oma-toimista selviytymistä. Tätä kohtaa on väliaikaisesti muutettu 21 päivänä joulukuuta annetulla lailla (1410/2001) siten, että tuloina ei

huomioida vähintään 20:tä prosenttia ansiotuloista, kuitenkin enintään 100 euroa kuukaudessa. Väliaikainen muutos on voimassa huhtikuun 1 päivästä 2002 maaliskuun 31 päivään 2005.

Ennen väliaikaista muutosta toimeentulotuen hakijan ansiotulot otettiin yleensä käytännössä huomioon täysimääräisesti. Jos toimeentulotuen saaja sai tukikuukauden aikana esimerkiksi 200 euroa ansiotuloa, hänelle myönnettiin vastaavasti 200 euroa vähemmän toimeentulotukea. Kun ansiotulot otetaan täysimääräisesti huomioon tukea myönnettäessä, on oletettavaa, että valtaosalla työelämän ulkopuolella olevista toimeentulotuen saajista ei ole houkutusta hankkia määrältään vähäisiä, esimerkiksi osapäivä- tai tilapäisluonteisia tuloja, koska nämä eivät lisää lainkaan heidän käytettävissään olevien tulojen määrää.

Vuonna 2002 toimeentulotukea maksettiin yhteensä lähes 262 600 kotitaloudelle, joissa oli yhteensä 430 000 henkilöä (8,3 prosenttia väestöstä). Tuen saajien määrä on vähentynyt vuodesta 1999 vuoteen 2002 yhteensä runsaalla 29 000 kotitaloudella (10 %). Kuntien toimeentulotuen bruttomenot olivat vuonna 2002 yhteensä 481,5 miljoonaa euroa ja nettomenot takaisinperinnän jälkeen 440 miljoonaa euroa. Valtionosuus näihin menoihin on laskennallinen, ja vuoden 2004 valtionosuusprosentin 31,82 % mukaan sen määrä on noin 140 miljoonaa euroa.

Vuonna 2002 toimeentulotukea maksettiin kotitalouksille keskimäärin 5,7 kuukautta. Keskimääräisen toimeentulotuen suuruus kotitaloutta kohti oli 315 euroa kuukaudessa. Kotitalouksista 107 800 (41,0 %) sai tukea lyhytaikaisesti, korkeintaan kolme kuukautta. Pitkäaikaisasiakkaita eli 10–12 kuukautta vuoden aikana tukea saaneita oli 67 500 kotitaloutta (25,7 %).

Tuen saajista oli yksin asuvia miehiä 107 500 (40,9 %), yksin asuvia naisia 69 800 (26,6 %) eli yksin asuvia yhteensä 177 300 (67,5 %), lapsettomia pareja 22 400 (8,5 %), yksinhuoltajaperheitä 33 800 (12,9 %) ja muita lapsiperheitä 29 100 (11,1 %). Yksinhuoltajaperheistä 91 prosenttia oli sellaisia, joissa huoltajana on nainen.

Toimeentulotuen saajista noin 26 500 kotitaloudella (10 %) pääasiallisena tulonlähteenä

olivat ansiotulot. Työttömyysturva oli pääasiallinen tulonlähde 131 500 kotitaloudella (50 %) ja 32 000 kotitaloudella (12 %) ei ollut muita tuloja lainkaan. Muilla tuensaajatalouksilla (yhteensä 81 400 kotitaloutta) pääasiallisena tulonlähteenä olivat eläketulot, opintotuki, sairauspäiväraha tai muu vastaava tulonlähde.

2. Ehdotetut muutokset

Esityksessä ehdotetaan jatkettavaksi kolmivuotiseksi säädettyä koko maata koskevaa kokeilua, jossa selvittäisiin, mitä vaikutuksia toimeentulotukea saavien tuen määrään ja työllistymiseen on sillä, että osa toimeentulotuen saajien ansiotuloista jätetään ottamatta huomioon tukea myönnettäessä. Kokeilun jatko ehdotetaan toteutettavaksi samoin periaattein, kuin väliaikainen kolmivuotinen kokeilu toteutettiin. Väliaikaisessa kokeilussa 20 prosenttia tuen hakijatalouden ansiotuloista muodostettaisiin niin sanotuksi etuoikeutetuksi tuloksi eli sitä ei otettaisi huomioon tukea myönnettäessä. Siten esimerkiksi toimeentulotukea saavan henkilön tai perheen 200 euron kuukausituloista otettaisiin huomioon tukea myönnettäessä 160 euroa ja 40 euroa jäisi etuoikeutettuna tulona tuen saajan käytettäväksi. Tällöin hänen käytettävissään olevat tulot olisivat 40 euroa suuremmat kuin siinä tapauksessa, että ehdotettua muutosta ei tehtäisi. Etuoikeutetun tulon enimmäismäärä olisi 100 euroa kuukaudessa kotitaloutta kohti. Enimmäismäärä saavutettaisiin 500 euron nettokuukausituloilla eli noin 640 euron bruttoansiotuloilla.

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi toimeentulotukilain 11 §:n 2 momentti, jonka 4 kohtaan sisällytettäisiin etuoikeutetun ansiotulon huomioon ottamista koskeva säännös samansisältöisenä kuin vastaava säännös on laissa 1410/2001. Säännöstä on tarkoitus soveltaa väliaikaisesti 31 päivään joulukuuta 2006. Kokeilun aikana uudistuksen vaikutuksista on tarkoitus tehdä seuranta tutkimus, jossa pyritään selvittämään uudistuksen vaikutuksia erityyppisten tuensaajatalouksien osalta. Erityisesti on tarkoitus seurata, miten uudistus edistää naisten ja miesten ansiotulojen hankintaa eri perhetyypeissä. Seuranta tutkimuksen tulosten perusteella päätetään

ehdotetun muutoksen mahdollisesta pysyvistä käyttöönotosta.

Voimassa olevan 11 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaan tuloina ei oteta huomioon vähäisiksi katsottavia avustuksia eikä ansiotuloja. Koska alaikäisellä lapsella ei ole elatusvelvollisuutta vanhempiinsa nähden, säädetään voimassa olevan 2 momentin 5 kohdassa, ettei alle 18-vuotiaan lapsen säännöllisiä tuloja oteta huomioon siltä osin, kuin ne ylittävät hänen osuutensa toimeentulotuesta. Momentin 1 kohdan yleissäännös vähäisten tulojen huomioon ottamatta jättämisestä koskee siitä huolimatta myös lapsia. Sitä ei kuitenkaan ole käytännössä aina noudatettu, vaan lasten vähäisinäkin pidettäviä ansiotuloja on otettu huomioon toimeentulotuesta päätettäessä. Ehdotetussa 11 §:n 2 momentissa nykyistä 2 momentin 5 kohtaa vastaava säännös sijoitettaisiin 2 kohdaksi, jolloin sen yhteys 1 kohdan yleissäännökseen kävisi selkeämmin ilmi.

Esityksessä ehdotetaan lisättäväksi lain 15 §:ään uusi toimeentulotuen jaksottamista koskeva 3 momentti samansisältöisenä kuin vastaava säännös on laissa 1410/2001. Ehdotetun säännöksen mukaan sellainen ansiotulo, joka ei ole ollut tiedossa toimeentulotuesta päätettäessä, voidaan ottaa jälkikäteen huomioon. Vastaava säännös lisättiin lakiin vuonna 2001 väliaikaisesta kokeilusta säädettyä, mutta sen voimassaolo päättyi maaliskuun lopussa 2005. Toimeentulotuesta annetun lain väliaikaista muuttamista koskevan hallituksen esityksen (155/2001) perustelujen mukaan toimeentulotukea haettaessa tai sen myöntämisestä päätettäessä ei aina ole tiedossa kaikkia päätöksen ajankohtaa koskevana ajanjaksona maksettavia ansiotuloja, jotka voivat olla luonteeltaan myös kertaluonteisia tuloja. Ansiotulon vyöryttämistä monta kuukautta maksuajankohdan jälkeen ei voida pitää kohtuullisena. Toisaalta ei voida pitää kohtuullisena myöskään sitä, että toimeentulotuen määrä voi olla riippuvainen siitä ajankohdasta, jolloin päätös tehdään taikka ansiotulo maksetaan.

Riippumatta siitä, vakinaistetaanko ehdotetun 11 §:n 2 momentin 4 kohdan mukainen väliaikaista etuoikeutettua tuloa koskeva säännös kokeilukauden jälkeen, on ehdotettu 15 §:n 3 momentin mukainen muutos perus-

teltu. Ehdotuksen mukaan ansiotulo voidaan ottaa jälkikäteen huomioon, jos toimeentulotukea haetaan päätöstä seuraavien kahden ensimmäisen kalenterikuukauden aikana, jolle sitä voidaan pitää kohtuuttomana. Ehdotetulla muutoksella ei ole tarkoitus vaikuttaa sellaisten suurien kertaluontoisten tulojen huomioon ottamiseen, joita oikeuskäytännön mukaan on katsottu voitavan jaksottaa useammalle kuukaudelle. Tällaisia kertaluontoisia tuloja ovat esimerkiksi perintö, omaisuuden myynnistä saadut tulot, veikkausvoitot ja muut näihin verrattavat tulot.

Samalla esityksessä ehdotetaan ajanmukaistettavaksi toimeentulotuesta annetun lain 17 § 1 momentti, joka koskee tietojen antoa ja ilmoitusvelvollisuutta. Voimassaolevan 17 §:n 1 momentin mukaan tietojen antamiseen sovelletaan vastaavasti mitä sosiaalihuoltolain 40 §:n 2—4 momentissa säädetään. Sosiaalihuoltolain tietojen antamista koskevat säännökset on kumottu 9 päivänä syyskuuta 2000 annetulla lailla (813/2000). Nykyisin vastaavat säännökset ovat sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 11—13 §:ssä, joten ehdotetussa säännöksessä viitattaisiin niihin. Lisäksi momentin terminologiaa ajanmukaistettaisiin korvaamalla holhooja -sana sanalla edunvalvoja.

3. Esityksen taloudelliset vaikutukset

Etuoikeutetun tulon kokeilu jatkuisi nykyisen sisältöisenä ja laajuisena. Koska etuoikeutetun tulon kokeilusta aiheutuva toimeentulotukimenojen lisäys noin 15 miljoonalla eurolla on jo kokeilun ensimmäisessä vaiheessa otettu huomioon momentin 33.32.30 määrärahan mitoituksessa, ei kokeilun jatkaminen saman sisältöisenä ja samassa laajuudessa aiheuta uusia lisäkustannuksia.

4. Asian valmistelu

Esitys on valmisteltu virkatyönä sosiaali- ja terveysministeriössä ja sitä on käsitelty kunnallistalouden ja hallinnon neuvottelukunnassa.

5. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Esitys liittyy vuoden 2005 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

6. Voimaantulo

Nykyisen etuoikeutetun tulon kokeilusta annetun lain voimassaolo lakkaa 31 päivänä

maaliskuuta 2005. Jotta kokeilu voisi jatkua yhtäjaksoisena, ehdotetaan, että laki tulisi voimaan 1 päivänä huhtikuuta 2005. Ehdotetun lain 11 §:n 2 momentin 4 kohtaa sovellettaisiin kuitenkin vain sellaiseen toimeentulotukeen, jota myönnetään ennen vuoden 2007 alkua.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan toimeentulotuesta 30 päivänä joulukuuta 1997 annetun lain (1412/1997) 11 §:n 2 momentti ja 17 §:n 1 momentti, sellaisina kuin niistä on 11 §:n 2 momentti osaksi laissa 1294/2002 sekä
lisätään lain 15 §:ään uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 momentti siirtyy 4 momentiksi seuraavasti:

11 §

Huomioon otettavat tulot

Tuloina ei kuitenkaan oteta huomioon:

- 1) vähäisiksi katsottavia ansiotuloja ja avustuksia;
- 2) alle 18-vuotiaan lapsen säännöllisiä tuloja siltä osin kuin ne ylittävät hänen osaltaan 7 §:n nojalla huomioon otettavat menot;
- 3) tuloja siltä osin kuin ne vastaavat työmatkamenot ja muita työssäkäynnistä aiheutuvia menoja;
- 4) vähintään 20:tä prosenttia ansiotuloista kuitenkin enintään 100 euroa kuukaudessa;
- 5) äitiysavustuslain (477/1993) mukaista äitiysavustusta, kansaneläkelain (347/1956) mukaista eläkkeensaajien hoitotukea, vammaistukilain (124/1988) mukaista vammaistukea eikä lapsen hoitotuesta annetun lain (444/1969) mukaista lapsen hoitotukea;
- 6) työttömyysturvalaissa tai julkisesta työvoimapaikasta annetussa laissa tarkoitettua ylläpitokorvausta sekä kuntoutusrahalain (611/1991) 24 a §:ssä tarkoitettua ylläpitokorvausta; eikä
- 7) edellä 8 §:ssä tarkoitettuja korvauksia ja tuloja.

15 §

Toimeentulotuen määrätymisaika

Sellainen ansiotulo, joka ei ole ollut tiedossa toimeentulotuesta päätettäessä, voidaan ottaa jälkikäteen tulona huomioon, jos toimeentulotukea haetaan päätöstä seuraavien kahden ensimmäisen kalenterikuukauden aikana, jollei sitä voida pitää kohtuuttomana. Tukea myönnettäessä on tuen hakijalle ilmoitettava mahdollisuudesta ottaa kyseessä oleva tulo huomioon taannehtivasti.

17 §

Tietojenanto- ja ilmoitusvelvollisuus

Toimeentulotuen hakijan, hänen perheenjäsenensä ja elatusvelvollisensa sekä tarvittaessa heidän huoltajansa ja edunvalvojansa on annettava toimielimelle kaikki tiedossaan olevat toimeentulotukeen vaikuttavat välttämättömät tiedot. Tietojen antamiseen sovelletaan vastaavasti mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain

(812/2000) 11—13 §:ssä säädetään.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä huhti-

kuuta 2005. Lain 11 §:n 2 momentin 4 koh-
taa sovelletaan toimeentulotukeen, jota
myönnetään tammikuun 1 päivää 2007 edel-
tävälle ajalle.

Helsingissä 14 päivänä syyskuuta 2004

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Peruspalveluministeri *Liisa Hyssälä*

Laki**toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan toimeentulotuesta 30 päivänä joulukuuta 1997 annetun lain (1412/1997) 11 §:n 2 momentti ja 17 §:n 1 momentti, sellaisina kuin niistä on 11 §:n 2 momentti osaksi laissa 1294/2002 sekä
lisätään lain 15 §:ään uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 momentti siirtyy 4 momentiksi seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

11 §

Huomioon otettavat tulot

Tuloina ei kuitenkaan oteta huomioon:

- 1) vähäisiksi katsottavia avustuksia ja ansiotuloja;
- 2) tuloja, siltä osin kuin ne vastaavat työmatkamenoja ja muita työssäkäynnistä aiheutuvia menoja;
- 3) vähintään 20:tä prosenttia ansiotuloista, kuitenkin enintään 100 euroa kuukaudessa; (21.12.2001/1410)

3 kohta on L:lla 1410/2001 väliaikaisesti muutetussa muodossaan voimassa 1.4.2002—31.3.2005. Aiempi sanamuoto kuuluu:

- 3) kunnan harkitsemaa, muuta kuin 2 kohdassa tarkoitettua osaa ansio- tai yrittäjätuloista, joiden hankkimisen voidaan katsoa edistävän tuen saajan omatoimista selviytymistä;
- 4) äitiysavustuslain (477/1993) mukaista äitiysavustusta, kansaneläkelain (347/1956) mukaista eläkkeensaajien hoitotukea, vammaistukilain (124/1988) mukaista vammaistukea eikä lapsen hoitotuesta annetun lain (444/1969) mukaista lapsen hoitotukea;
- 4 a) työttömyysturvalaissa tai julkisesta työvoimapalvelusta annetussa laissa tarkoitettua ylläpitokorvausta sekä kuntoutusrahalain (611/1991) 24 a §:ssä tarkoitettua ylläpitokorvausta; (30.12.2002/1294)

Tuloina ei kuitenkaan oteta huomioon:

- 1) vähäisiksi katsottavia ansiotuloja ja avustuksia;
- 2) alle 18-vuotiaan lapsen säännöllisiä tuloja siltä osin kuin ne ylittävät hänen osaltaan 7 §:n nojalla huomioon otettavat menot;
- 3) tuloja siltä osin kuin ne vastaavat työmatkamenoja ja muita työssäkäynnistä aiheutuvia menoja;
- 4) vähintään 20:tä prosenttia ansiotuloista kuitenkin enintään 100 euroa kuukaudessa;

5) alle 18-vuotiaan lapsen säännöllisiä tuloja siltä osin kuin ne ylittävät hänen osaltaan 7 §:n nojalla huomioon otettavat menot; eikä

6) edellä 8 §:ssä tarkoitettuja korvauksia ja tuloja.

5) äitiysavustuslain (477/1993) mukaista äitiysavustusta, kansaneläkelain (347/1956) mukaista eläkkeensaajien hoitotukea, vammaistukilain (124/1988) mukaista vammaistukea eikä lapsen hoitotuesta annetun lain (444/1969) mukaista lapsen hoitotukea;

6) työttömyysturvalaissa tai julkisesta työvoimapalvelusta annetussa laissa tarkoitettua ylläpitokorvausta sekä kuntoutusrahain (611/1991) 24 a §:ssä tarkoitettua ylläpitokorvausta; eikä

7) edellä 8 §:ssä tarkoitettuja korvauksia ja tuloja.

15 §

Toimeentulotuen määräytymisaika

Sellainen ansiotulo, joka ei ole ollut tiedossa toimeentulotuesta päätettäessä, voidaan ottaa jälkikäteen tulona huomioon, jos toimeentulotukea haetaan päätöstä seuraavien kahden ensimmäisen kalenterikuukauden aikana, jollei sitä voida pitää kohtuuttomana. Tukea myönnettäessä on tuen hakijalle ilmoitettava mahdollisuudesta ottaa kyseessä oleva tulo huomioon taannehtivasti.

17 §

Tietojenanto- ja ilmoitusvelvollisuus

Toimeentulotuen hakijan, hänen perheenjäsenensä ja elatusvelvollisensa sekä tarvittaessa heidän huoltajansa ja holhoajansa on annettava toimielimelle kaikki tiedossaan olevat toimeentulotukeen vaikuttavat välttämättömät tiedot. Tietojen antamiseen sovelletaan lisäksi vastaavasti mitä sosiaalihuoltolain 40 §:n 2—4 momentissa säädetään.

17 §

Tietojenanto- ja ilmoitusvelvollisuus

Toimeentulotuen hakijan, hänen perheenjäsenensä ja elatusvelvollisensa sekä tarvittaessa heidän huoltajansa ja edunvalvojansa on annettava toimielimelle kaikki tiedossaan olevat toimeentulotukeen vaikuttavat välttämättömät tiedot. Tietojen antamiseen sovelletaan vastaavasti mitä *sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 11—13 §:ssä* säädetään.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä huhtikuuta 2005. Lain 11 §:n 2 momentin 4 kohta sovelletaan toimeentulotukeen, jota myönnetään tammikuun 1 päivää 2007

Voimassa oleva laki

Ehdotus

9

edeltävälle ajalle.
